

1945 Glimt fra Hell

En januardag i 2004 sitter jeg hjemme hos Ola Woldseth i Jakobsli i Trondheim. Ola er født 23.april 1930. Sønn av Marianne (1900-1991) og Trygve Hilmar Woldseth (1898-1978). Han vokste opp på Hell, ble sivilarkitekt – og giftet seg med Jorunn Solli, født 5.des 1939. De har barna Vegard (1960), Torkel (1965) og Mari Lovise (1967). - Her følger noen observasjoner og glimt fra Hell ved krigens avslutning – slik tenåringen Ola Woldseth på den tiden så det:

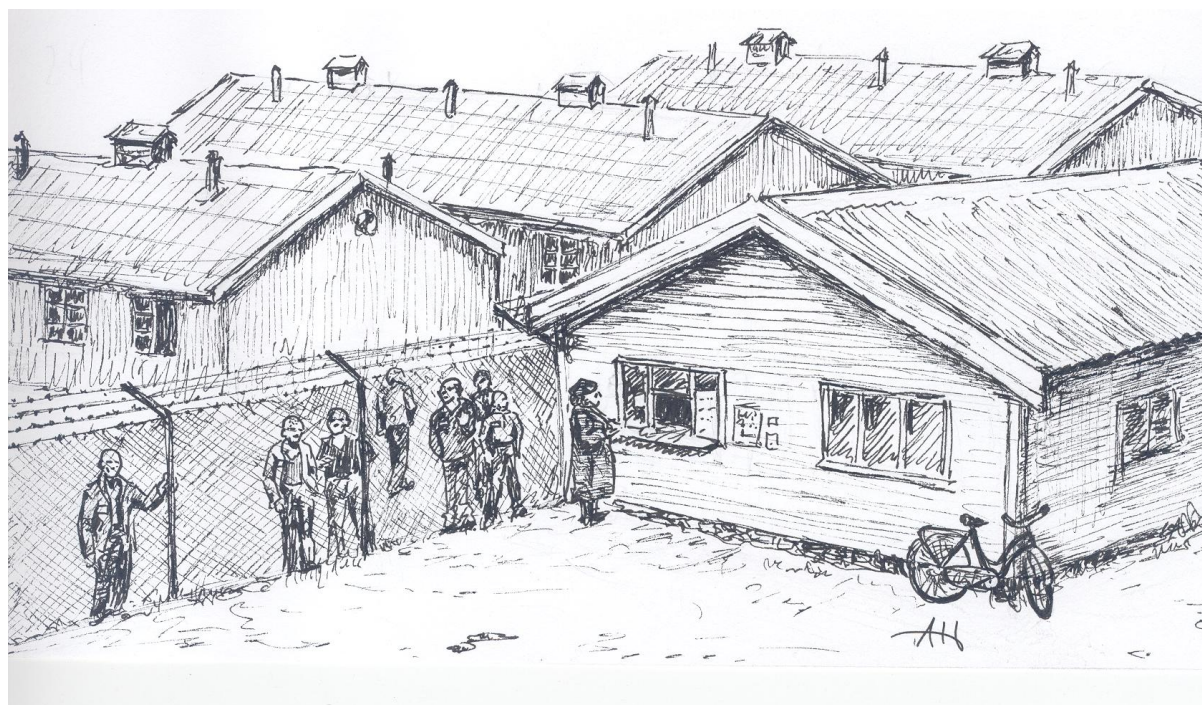

*Ola Woldseth som
konfirmant*

Russerleiren på Sandfærhus

Krigsfangeleiren lå omtrent ved vestenden av dagens terminalbygg på Værnes. Vakthuset var Centralbyggs tidligere administrasjonsbygning. Centralbygg var et firma som ble opprettet av flere entreprenørfirmaer i Trondheim, med det formål å få oppdrag på Værnes. Russerne var ute på arbeid hver dag, og en del arbeidet på Hell og marsjerte til og fra. Om kveldene vinterstid, med godt sparkføre, hendte det mange ganger at guttene møtte opp og tok hver sin russer på sparken. Både russerne og guttene hadde forståelse for at den enslige vakta ropte guttene tilbake når sparkene forsvant foran kolonnen på den totalt mørklagte riksveg 50. Det var selvsagt ingen gatelys, og alle vinduer var effektivt blendet med svarte rullegardiner.

Ungdommen følte med russerne. En dag fikk de rede på at 12 av fangene hadde fått tuberkulose. Til tross for smittefaren, dro guttene til meieriet og fikk utlevert 12 melkeflasker som de dro til fangebrakkka med. Tyskerne kontrollerte leiren da de allierte enda ikke var kommet. Vi fikk slippe inn og russerne viste oss rundt. Blant annet så vi på "fangehullet" der russerne ved den minste forseelse kunne dømmes til en eller to uker i fullstendig isolasjon. I glede over freden arrangerte fangene en spontan sangkonsert der det også ble danset en sverddans med en bordkniv som sverd. Plutselig så vi en russer som stakk en bordkniv opp i

ermet og sprang ut av porten mot en tysk offiser som kom gående forbi. Ivan, den russiske leirsjefen, så det samme og kommanderte russeren tilbake og situasjonen roet seg.

Vinteren 1945 åpnet tyskerne en kiosk i vakthuset ved leiren. Der kunne en bytte til seg forskjellige gjenstander som fangene hadde laget. I vinduet hang det en "prisliste", hvor en for eksempel kunne lese at en ring kostet 2 kg poteter eller at en sigaretteske av aluminium med inngravert monogram kostet ett brød. Ola har esken han ga sin far, der det står TW 1945 - og russeren har signert esken med cyrilliske bokstaver. Enkelte esker hadde til og med graveringer som viste Kremlmuren. Mange lignede esker finnes i Stjørdalen i dag. Kiosken hadde tysk betjening, men det var alltid russere i kiosken som fulgte spent med om deres egne produkter ble solgt. Innenfor leirgjerdet, som endte mot husveggen, sto det også fanger som fulgte med. Den tyske sjefen for leiren skjønnte nok at slutten nærmet seg, og at det kunne lønne seg å gi fangene litt bedre behandling. Som en uhyggelig kontrast til dette, ble russerne den siste uka i april, satt til å grave en grav like utenfor leirområdet mot vest. Graven var minst 5 m bred, ca. 2 m dyp og sikkert 50 m lang. Mange tenkte nok sitt da de så dette arbeidet.

Retretten forbi Hell

Utover høsten og vinteren 44 - 45 var nordmennene vitne til at en slagen armé trakk seg tilbake fra kampene i Finland. Høsten 44 kom de første motoriserte kolonner, hovedsakelig lastebiler med feltkanoner på slep. Kolonnene var så lange at når de første bilene nådde Hell så en stadig rekke av lys ved Skatval kirke. Etter hvert kom det utstyr av forskjellig slag. En kveld kom det 250 VW-amfibiebiler, Schwimwagen, i en eneste lang kolonne. Rart å tenke på at i dag får du 200 til 300 tusen kroner for en slik bil. Utover vinteren kom kolonnene med hester og muldyr som slet tungt foran store firehjulsvogner. Noen vogner var på to hjul, men de hadde sidekammer av 2 cm stål og beregnet på ammunisjonstransport. Flere ganger i uka overnattet 200 til 300 soldater i Danskeleiren eller Serberleiren som den også ble kalt.

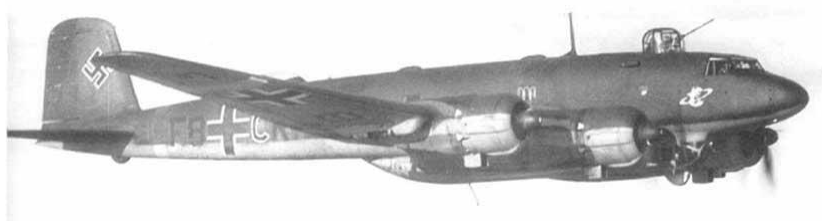

En dag nådde kolonnen rullebanen på Værnes idet hele torpedoflystyrken var i ferd med å lette. Rullebanen endte helt inn i riksvei 50, og fly med 2 torpedoer og fulle bensintanker klarte i mange tilfeller så vidt å lette før de nådde veien. Gjerdet ved enden av banen, som bare var ca. 1,0 m høyt og nærmest hengslet til betongdekket, ble mange ganger "blåst" ned av flyene. Kolonnen måtte stoppe, men de greide å jage en "ekvipasje" over mellom hvert fly som tok av. I alt startet det bortimot 40 fly som var på vei for å angripe de allierte konvoiene til Murmansk mens Hitlers armé fra Finland var på full retrett.

Etter å ha slått leir om kvelden bega mange av soldatene seg på tiggerferd etter mat rundt på Hell. De fleste presenterte seg som østerrikere og spurte om vi trodde Østerrike snart ville bli et fritt land. Det var nok lettere å få litt mat hvis folk trodde at du var østerriker. De fleste soldatene tilhørte forøvrig en Gebirgsarmé, så mange var nok fra Østerrike. En dag kom en tysker inn til familien Trygve Woldseth. Han satte seg på en stol midt på gulvet og sa: ”*Jeg er Jesus Kristus – Hitler...*”, - og lot seg falle av stolen for å markere Hitlers kommende fall. Alle soldatene nevnte Skibotn, der hadde de kommet over grensen fra Finland og var ute av krigen. Tempoet på marsjen sørover var ikke stort, en 20 -30 km pr. dag. Målet var da heller ikke noe å lengte etter, nemlig å bli satt inn i kampene i Frankrike. I kolonnene var det forresten også med en del russiske fanger som kusker og hestepassere.

Fredsdagen

Den 8. mai 1945 ca. kl 0430 våknet Ola av en eksplosjon på Værnes. Gjennom vinduet så han svart røyk stige opp fra området rundt vestenden av rullebanen. Klærne kom på i en fart, og på vei over

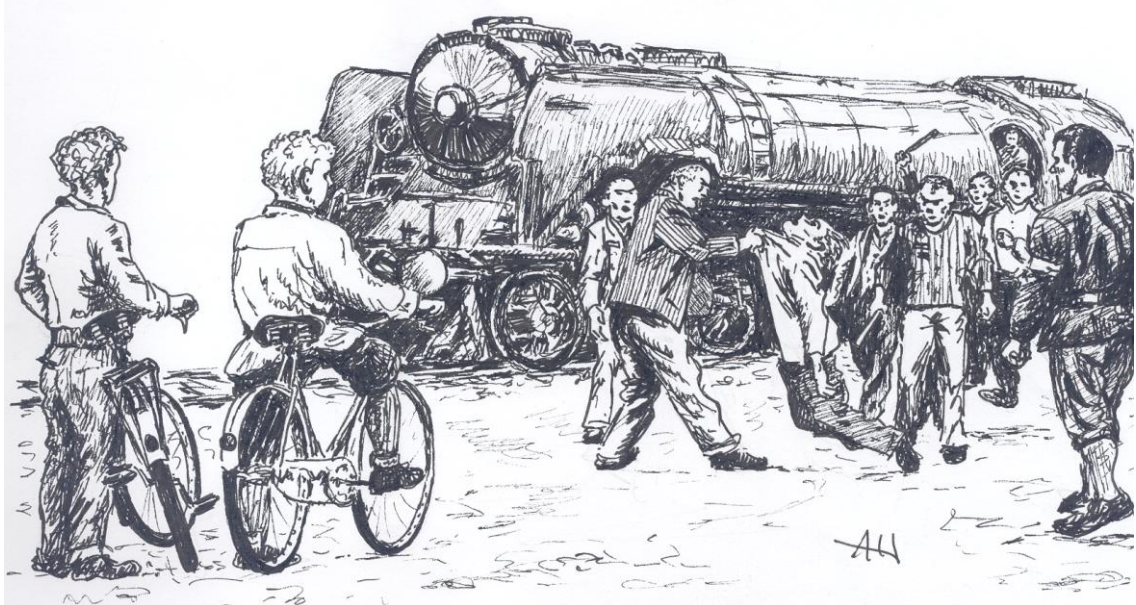
Hellbrua styrtet fly nr.2, denne gang inne på flyplassen. Uberørt av de to flyene som brant, tok andre fly av hele tiden. Da Ola kom fram til enden av rullebanen, tok 4 - 5 Fw 200 Condor av. Disse hadde stenger med vimpler og flagg stikkende ut fra flykroppen. Etter som farten økte brakk stengene og flagg og vimpler flagret i luften. Condorene forsvant, mens ca. 30 Junkere tok av og kretset rundt i området. Plutselig skar en Junker ut av rullebanen under avgang. Flygeren ga på alt han hadde, og greide så vidt å komme opp og passerte over veien i en høyde av maks. 6-7 meter. Flyet vest for jernbanelinjen brant stadig og ingen redningstjeneste var å se. Flere gutter var nå samlet sammen med en voksen, nemlig Carl Hegle, som bodde på Hell og som senere ble Hellguttenes speiderleder. Sola var nå høyt oppe på himmelen og vi oppfattet plutselig at flyene var i ferd med å samle seg over Leksdalen, og som en siste manøver i andre verdenskrig stupte flyene på rekke og rad ned mot oss skapninger som sto ved enden av rullebanen i strålende solskinn fredsdagen 1945. Etter hvert landet flyene i god behold. Dette var de samme flyene som noen måneder senere ble kjørt på flykirkegården, og ble gjenstand for "skattejakt" natt og dag i minst 2 år framover.

Dramatisk på Hell

Ola og en kamerat, kom en dag - sommeren 1945 - syklende mot Hell stasjon, da de så en mengde russere på tomte øst for stasjonen. Bakgrunnen for hendelsen var denne: Sommeren 1945 gikk det stadige tog med tidligere russiske krigsfanger over Storlien. Russerne i Sandfærhusleiren dro til Hell stasjon for å hilse på sine kamerater som var på vei hjem. Denne dagen hadde de inne i ei vogn oppdaget en mann som tidligere hadde samarbeidet med tyskerne i Sandfærhusleiren. Han ble øyeblikkelig dratt ut for å få sin straff. Midt inne i flokken så Ola stokker og kjepper som svingte i luften. De syklet rett inn i mengden og oppdaget at en russer ble slått og sparket. Han kom seg løs og sprang opp lederen på et damplokomotiv som sto der. Han ble imidlertid sparket ned av lokbetjeningen, og ble liggende på bakken ved siden av loket. Midt i tumultene dukket det plutselig opp en norsk fenrik i førekrigsuniform. Han var ubevæpnet, men hadde en bajonettslire som han fektet med i et forsøk på å holde russerne unna. Den russiske kommandanten i leiren, Ivan, var også der

og samarbeidet med fenriken. Straks dannet Ivan, fenriken og guttene en halvring rundt den skadde russeren - med lokomotivet som bakvegg. Fenriken rispet med sliren, Ivan ropte og guttene sto imellom og forsøkte å holde stand. Plutselig stormet to menn fram og ga ham som

lå på bakken hvert sitt spark i ansiktet. Leppene sprakk og blodet rant. ”Finns det noen heimefrontssoldater i nærheten?”, spurte fenriken. Ola mente at det kunne være noen på stasjonen. ”Prøv og kom deg dit og hent hjelp”, var beskjeden Ola fikk. Da Ola kom på stasjonen var Heimsjø, lederen for Heimefronten der. Heseblesende ropte Ola: ”Dæm hell på sle ihjæl en russer utpå tomta, det trængs hjelp!” ”Det hi it j vi nå me”, var svaret, og Ola dro tilbake og ”avga rapport”. Den mishandlede fangen fikk nå lov til å vaske av seg det verste blodet i en dam, og Ivan og fenriken hadde tydeligvis fått en avtale om at de kunne føre ham bort. Den skadde russeren ble ført til Børseths bilverksted, og dit kom det også en tropp Polar-Bear heimefrontssoldater. Til daglig hadde de vakttjeneste i Russerleiren. Fenriken, som hadde en Ford Anglia, tilbød seg å kjøre bort den skadde. Ved hjelp av trukne pistoler tvang Polar-Bear soldatene russerne tilbake slik at det ble dannet en passasje fra verkstedet og bort til bilen. Straks den skadde viste seg i døra klappet korridoren sammen og en var like langt. Etter en stund ble hele plassen foran verkstedet ryddet og russeren kom ut og stilte seg foran den ene porten. Akkurat da syntes guttene at det så vel farlig ut og for en kort stund søkte de dekning bak et hushjørne. Gemyttene falt etter hvert litt til ro og mange oppfattet det slik at russerne nå ventet at mannen skulle skytes på stedet. Fenriken hadde nå i all stillhet flyttet sin bil til en bedre posisjon og plutselig la den mishandlede fangen på sprang mot Anglians åpne bakdør. En russer oppfattet situasjonen, og med et hevet akselstål sprang han fram for å slå den andre i hodet. Sigvard Børseth sprang ved siden av den skadde og ga ham et skikkelig spark i baken slik at han tumlet inn i baksetet på bilen og unngikk så vidt å bli truffet av stålstanga. Mannen med stålstanga ga seg ikke og sprang etter bilen og prøvde å stikke stanga gjennom bakvinduet. Han mistet imidlertid balansen og datt så lang han var. Etterpå roet han seg ned med en sigarett mens han stadig gjentok: ”Scheisse Norwegische Polizei !”

